

Mai oli ajuti frigiidne

Autor

Ain Kallis

Kui volbriööl astus kümme riiki põksuval südamel üle Euroopa Liidu lävepaku, deklameerisid miljonid britid hoopis: «Hurray, hurray ☺ / the first of May! / Outdoor sex / begins that day!» Kauneimat kevadkuud ei oodatud kannatamatult mitte ainult siinkandis.

Esimesed kümme päeva uues seltskonnas elasime kui Vahemere ääres: suvepealinnas Pärnus kerkis õhusoe paaril päeval koguni 27-28 kraadini.

Viimase poole sajandi jooksul on Tartumaal mai esimene kolmandik kuumem olnud ☺ keskmisest üle kuue pügala võrra - vaid 1993. aastal!

Erakordne päikesepaiste

Klimatoloogilist suve, kus ööpäeva keskmine temperatuur ületas 13 kraadi, jätkus kaheksaks päevaks. Ja ka vihma tuli mitmel pool napilt nagu kõrbes ☺ 1☺4 millimeetrit. Isegi välismaistes ilmateadetes mainiti Balti riike kui erakordselt päikeselisi paiku.

Itaallased ja hispaanlased pidid samal ajal kannatama põhjamaist jahedust ja vihma. Suuri golfivõistlusi Rooma lähedal lükati saju tõttu muudkui edasi.

Teisel dekaadil oli pidu läbi: kerkisid bensiini ja muud hinnad ning ka ilmataat lõpetas kütteperioodi.

Tagasi tulid öökülmad, kuu keskel mõõdeti Jõgevamaal maapinna lähedal juba kümme miinuskraadi. Viimastel aastakümnetel on mai keskpaik külmem olnud vaid 1980. aastal.

Tammede ja saarte lehed rippusid kui mustad nartsud puude otsas, seni kenasti õitsenud marjapõõsad kaotasid lootuse suurele saagile. Kõige krooniks hakkas 13. kuupäeval ka lund sadama. Läänemaal olevat lumekord olnud kohati üle viie sentimeetri paksune.

Neid, kes kukkusid kohe halama ☺ kas sellist Euroopat me siis tahtsimegi - võib lohutada: maikuised lumesajud pole Eestis mingi haruldus. Pea igal viiendal aastal saab ilmataat maa valgeks, 1975. aastal koguni 29. mail. Aednike lohutab muidugi teadmine, et lehekuu öökülmad jätavad õunad ussideta. Või oli see vastupidi.

Kõige kõvem tuul puhus 18. mail, päeval, kui Eesti meteoroloogid olid tähistamas rahvusliku ilmateenistuse 85. aastapäeva.

Jõgevamaal oli õhk paks tuhkuivadelt põldudelt kerkinud tolmust, õigemini mullast (sellist nähtust

nimetatakse tuulekandeks).

Väliüritused hädas

Mai lõpukolmandik oli veidi leebema ilmaga, vähemalt tundus see nii pärast külmaperioodi. Kuuendale Grillfestile olid laulma tulnud mehed soojast Brasiiliast, põhjamaiseid kuulajaid heidutasid aga eemale jahedad vihma- ja rahehood. Seda viimast sadas eriti kõvasti Lihula ja Palmse kandis.

Hullu ilma tõttu olid hädas ka teiste vabaõhuürituste korraldajad: nii tuli Piibe õhusõul vihma pärast teisele päevale lükata õhuakrobaatika number -2 jalutamine lendava lennuki tiival.

Meteoroloogia ja hüdroloogia instituudis arutati Eesti keskmiseks õhutemperatuuriks maikuuks 10,2 kraadi, mis on 0,3 kraadi kõrgem pikaajalisest keskmisest ehk normist. Seda muidugi vaid tänu kuumale kuu algusele.

Sademeid vihma, lume, lumekruupide ja rahe näol langes aga ligi kaks korda vähem kui mullu ehk 34 millimeetrit, mis teeb 75 protsenti normist.

Ilmakontrastid olid suured ka mujal maakeral. Väga külmaks on kujunenud talve algus Antarktise mandri keskosas (Vostoki jaamas mõõdeti mai viimasel päeval - 78,1 kraadi), pörgupalavaks muutus ilm Sibi linnas Pakistanis (+51 kraadi).

Suurimaks katastroofiks oli aga uputus Haiti saarel - 3300 ohvrit!

Aastate eest

1904. aasta lehekuu oli Tartus väga külm (keskmiselt 7,6 kraadi) ja parajalt vihmane (55 millimeetrit sademeid).

Postimehele kirjutati

- Elvas olla suurem osa korterisi juba ära üüritud. Suvituspaika oodatakse seks suveks rohkesti võõraid.

- Tartust. Lehekuul lõi ilma jahedaks, niiskeks, õudseks. Vihm on vahel nii külm, et südame värisema paneb. 9. mai hommikul sadas laia lund! Ja see peaks kõige parem külviaeg olema?!

- Vene-Jaapani sõjatandril. Port Arturi lahingute ajal võitlesid ka sealsed kassid: «Iga paugu ajal tõusivad nad püsti ja nägid vihased välja. Kui pomm vilistades tuli, algas kasside seas kange lahing, turtsudes tungisivad nad üksteise kallale kui väikesed tiigrid...»

«Sõda, sõda, kui sa meestemurdu / Maha niidad raudse käega, / Armu-Jumal, pane leegid loitma, / Rahupäike pea jälle koitma!» öhkas poeet Willi Andi.

1954. aasta maikuu oli Tartus normaalne nii soojuselt (11,9 kraadi) kui sademetelt (61 millimeetrit). Edasis edastati aina teateid töövõitudest.

Välisilmast

Ilmaennustus tõi pöörde maailmasõjas

Üleeile tähistati pidulikult D-päeva, 60 aasta möödumist teise rinde avamisest Teises maailmasõjas. (Muide, D-Day'ks nimetatakse üldiselt kindla kuupäevata operatsiooni algust. Kuulsaim taolistest on muidugi «Overlord» ehk seesama Normandia dessant).

Normandia dessandi planeerimine polnud üliraske ülesanne mitte ainult kindralitele, vaid ka meteoroloogidele: maabumisel vajas laevastik kerget lainet, tuult mitte üle 10 meetri sekundis, head nähtavust, maavägi aga mõõna aega, et vältida miine ja muid tõkkeid, lendurid kartsid udu ning madalat pilvisust (täpsuspommitamine!).

Õiget rünnakuaega ootas mitu kuud kolm miljonit meest, tuhanded alused ja lennukid.

Mais klappisid nii ilm kui prognoosid, vaid vägi polnud dessandiks küps. Sobivaid tõusu-mõõna aegu invasiooniks oli kaks: 5.7. või 17.7. juuni. Neljanda kuupäeva õhtul tõusis La Manche'il tugev torm, mis sundis ülemjuhataja kindral Dwight Eisenhowerit viivitama operatsiooni algusega vähemalt 24 tundi.

Edasise ilma suhtes läksid USA ja Briti sünoptikute prognoosid lahku. Ameeriklaste nädalane ennustus (nagu ka sakslaste oma) nägi ette tormi jätkumist, brittide ööpäevane prognoos aga «auku», tuule vaibumist.

Kindrali sünoptikust nõuandja -šotlane James M. Stagg soovitaski otsekohe rünnata. Too riskis ja tegi õigesti - 17. juunil algas säärane torm, mis oleks nullinud kõik liitlaste ponnistused pikaks ajaks.